

EĞİTİMİN BİLİMSELLİĞİ

H. Hüsnü CIRITLI*

Çağdaş Eğitimin Yeri

Milli Eğitim, devletin bir iletişim, ikili bir ilişkiler düzenlemesidir; yalnız öğretmenle öğrenci arasında değil, aynı zamanda öğretmenin tarihsel süreçle bağlantı kurması, geniş ve dar çevresiyle uyum sağlaması anlamında. Tarihsel gelişme sürecinin son noktasında yerini alması öğretmenin başta gelen sorumluluğudur. O noktanın altı, öğretmen camiasına bağlı toplum için en büyük tehlikedir.

Yakın geçmişimizdeki, toplumun bitmişliğine kanıt acı deneyimimiz her yeni kuşağa aktarılmalıdır. Cumhuriyet öncesi kara günlerde yerleşim yerlerinin yöneticileri görevlerinin başına gidemezlerdi. Onların görevlerini mahalleleri bölüşen eşkiya yapardı. Elbistanda bizim mahallenin yol keseni Şahbaz (Şahin Ağa) adında biri idi.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun çok yakın bir arkadaşı anlattı: "O yıllar o kadar umutsuzdu ki, demiş Baltacıoğlu, herkes hangi ulusa katılsam diye düşünmeye başladı. Ben İtalyan olmağa karar verdim."(1).

İzmir'e çıkan Megalo İdeacılar halkın hangi ulusa katılsam sorusuna yanıt getiriyorlardı: Siz, diyorlardı, ey Anadolu halkı! Malazgirtten sonra zorla Türk ve Müslüman edilmiş Yunan halkısınız.

Amerikalı bilim adamı tarihçi Hermert Muller 1958'de yayınlanan 'Tarihin Beşiği' adlı kitabında "Atatürk ortaya çıkıp Sevri ters yüz etmeseydi bugün Anadolu'da ben Türküm diyen bir tek insan bulamazdınız," diyerek, istilacıların söylediklerini, gecikmeli de olsa, pekiştiriyordu (2).

Osmanlı toplumu, tarihsel sürecin gerilerinde donmuş kalmış olmanın sonucu çökmüştü.

Elbistan'da tanıdığı olduğum eşkiya öyküsü şöyle bitti: Bir gün yol kesenler dağlara kaçtılar. Kasabanın hazır güvenlik gücü jandarmalar onları kovaladılar; bir bir yakaladılar, kesilmiş başlarını sııklara dikip hükümet konağının önüne dizdiler. Bizim mahallenin yol keseni Şahin Ağa'nın başı da onlar arasında idi.

(*) Eğitimci.

(1) Atatürk "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözünü anlaşılan kendi öz benliğini yitiren kimselere karşı söylemiştir.

(2) Ata "Vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin" derken çok önceleri o acı günlerde kendi başına düşmana karşı koyan adis efsane kahramanlarından esinlenmiş olmalıdır.

O gün, meğer, cumhuriyet kurulmuş, kasabamıza devlet gelmiş, yerine oturmuş. Biz çocuklar da okulumuzun hafta sonu paydos toplantısında ilk kez "padişahım çok yaşa" yerine "yaşasın cumhuriyet" diye bağırдық.

Osmanlı toplumunun geri kalmışlık yüzünden yıkılışı yalın bir raslantı değildir. Gerilik-yıkılış ilişkisi objektif bir analiz yöntemi ile ortaya çıkarılmalı bundan sonraki önlemlerde yeğlemeler ona göre yapılmalıdır. Bu arada Millî Eğitim'in rolü doğru seçilmelidir.

Kamu Eğitimi

Kamu eğitimi (bütün vatandaşların yer yer bir arada okumakla yükümlü oldukları okullar) ulusal toplumun toplum olarak okulu ve seçeneksiz alt yapı kurumudur. Maarifi Umumiye Nezaretinin kuruluşu (1846) ile bu genel eğitim tabanı kavrayışına erişebildiğimiz anlaşılıyor. Batı yaklaşık yarım yüzyıl önce o noktaya varmıştı. Ara, kapatılamayacak bir gecikme sayılmayabilirdi. Ne var ki biz ondan sonra bu mesafeyi aşılamaz hale getiren engeli bir yana itemedik. Araştırılması gereken bir sorun da budur.

18. yüzyılın Aydınlığı içinde olan ülkeler topluma doğal bir yapı getirecek ona sağlıklı bir yön verecek biricik temel in ilki, ortası ve lisesi ile -gizemciliğ in dışına çıkarılmış- Ata'nın dediği gibi, bilimsel bir kamu eğitimi olduğunu keşfetmişlerdi. Bugün bu okulların tümünün yükümlü hale getirilmesi hedef alınmıştır. Biz de ekonomi gücümüze koşut olarak aynı atılımı yapabilmeliyiz. Tarihsel deneyimlerin arı kaynaklarından yararlanmış programlarıyla denebilir ki her tür özgürlüğün güvencesi oradadır; demokrasi oradadır; insan hakları oradadır; çağdaşlık oradadır; sağlıklı gelecek oradadır; en son, aydın kişi oluş oradadır. Seçenek diye ileri sürülen gizemci düzenleme tarihsel gelişmenin getirdiği bilimsel gerçeklere dayanamaz; doğal eğitim yolunu uzun süre tıkayamaz. İnsanoğlu için en aziz ve en yaratıcı değer özgürlüktür.

Millî Eğitim Kollektif Bir Girişimdir

Millî Eğitim ulusal toplum çapında kollektif bir girişimdir. Onun için, herşeyden önce Bakanlık-kamu, Bakanlık kuruluşu içinde Makam katı-kuruluş (teşkilat) katı⁽³⁾, okul-aile ortaklığı, öğretmen-veli, öğretmen-öğrenci iletişimleri gerekli özenle sağlanmalıdır. Bakanlığın kuruluş yasası buna elverişli hâle getirilmelidir.

(3) Vaktiyle, Bakanlıktaki makam katı ile teşkilat katı arasındaki nazik ilişkiyi düzenleyecek bir siyasal müsteşarlık kurulmuştu.

İkili iletişim düzenlemeleri gereğince kurulup içtenlikle korunmadıkça Milli Eğitim tek yanlı kalmağa ve dolayısıyla insanlık tarihinin gelişme çizgisindeki ümmetçilik-ulusçuluk köprüsünü aşamamağa mahkum olur.

Yanıt Davranış (Tepki) Aranmalıdır

Sözünü ettiğimiz iletişim ağı aslında bir uyarı-tepki düzenlemesidir. Bu, toplum içinde bir denge ve dinamizm etmenidir; gerçeği bulmağa yarar, huzur getirir.

Özellikle öğretmen-öğrenci arası ilişkilerde yanıt davranış kesin aranmalıdır. Eğitimimizde hâlâ tek yanlı bir etki düzeni öngörülmektedir. Eğitim böyle olur sanılmaktadır. Skolastisizmde, gerçekten öyle olur. Orta Çağ'ın açık tepki yasağı, gizli yasak olarak hükmünü bugün de sürdürmektedir.

Tepkisizlik öğrenci topluluğunda durağanlık yaratır. Durağanlık zamanla topluma taşınır. Laikliğe ters düşen yöntemler toplumda durağanlığın direnç kazamasına yol açar.

Ata'nın skolastisizmden yakınmasının nedeni kuşkusuz budur.

Başlangıçta Bilimselliğe Yöneliş

Doğal ve bilimsel Milli Eğitim anlayışına göre öğretmen yetiştirmeye, devletin bu maksatla 16 Mart 1848 de medresenin dışına çıkararak kurumlaştırdığı okulla başlanmıştır. Bu, laiklik yönünde atılmış dev ilk adımdı. İstanbul öğretmen okulunda yüksek bölüm açılıncaya kadar (1891) yarım yüzyıl eğitimde bilimselliğe yönelik okul içinde, dolayısıyla toplum içinde yerleşmeye çalışmıştır.

Yüzyılımızın yaklaşık ilk yıllarında Satı Bey'le İhsan Sungu'nun kişiliklerinde Mülkiyeliler ve o günlerin aydınları öğretmen okuluna sahip çıkmışlardır. Hasan Ali Yücel topluluğu denebilecek oldukça büyük bir öğretmen kadrosu o misyon ruhunun temsilcisi olmuştur. İşte, Ata'yı hazır kuvvet olarak sessizce karşılayan yüce gönüllü kuşak bu.

İstanbul'da konservatif Darülfünun'un karşısında ufku bilimselliğe açık ikinci bir üniversite niteliği kazanan İstanbul öğretmen okulunun Ankara'ya geçişi coşkulu bir serüven olmuştur. Bilimselliğe bilimsel yöntemle yönelik devlet merkezinde ilk büyük eğitim kuruluşu olan Gazi Eğitim Enstitüsünün devrimci, özgün kişiliğinde gerçekleşmiştir.

Ata'nın bütün umudu kendisine sıcak kucağını açan öğretmenlerde idi. O, Ankara'da görkemli bir öğretmen okulu açılmasını istiyordu. Kentte ona elve-

rişli bir yapı yoktu. Eğitimin zaman istediği düşünülerek hemen bir yapıya başlandı. O bitinceye kadar Konya'da İstanbul Öğretmen Okulu örneğinde bir okul açılmasına karar verildi (1926). 1928'de operanın karşısındaki (Mimar Kemal'in olacak) yapı hazır. Konya'dan gelen öğrenciler -ki hepsi Edebiyat bölümü öğrenciler idiler- oraya yerleştiler. Ancak, Dışişleri Bakanlığı mensupları Ata'dan bu binayı istediler; öğretmene okuluna Merkez Bankasının olduğu yerdeki bahçe içinde bir eski Ankara evi olan, kendi yerlerini vereceklerdi. İlgililer Ata'ya daha büyük, daha görkemli bir yapı yapmaya söz vererek ondan söz aldılar. Şimdiki G.E.E. binası böyle yapıldı.

Ben Ankara'da açılan bu 'Orta Muallim Mektebi'ne ilk girenler arasında idim. Biz Ankara evinde okumağa başladık; Çocuk Esirgeme Kurumu yapılarında yatakhanelerimiz, yemekhanelerimiz vardı. Yeni yapıya 1930 da taşındık. orada İsmail Hakkı Baltacıoğlu müdürümüz oldu. Bakan Cemal Hüsnü'nün ona verdiği asıl görev Enstitü için bir temel kuruluş plan ve programı hazırlamaktı. Rapor hayali bulundu; kabul görmedi.

G.E.E.'nin öğretmen kadrosu en iyi kuruluş tasarısına taş çıkartacak güçte olmalı ki okulu zamanının en gözde öğretim kurumu haline ulaştırdı; Enstitü Cumhuriyetin kuruluş yıllarının atelyesi oldu: Milli bayramlar, İzmir enternatio-nal fuarları ve benzerleri hep orada hazırlandı. Oranın öğretmenleri Ankara halkının ve yetiştirdikleri öğretmenlerle Anadolu halkının öğretmenleri oldu. Necdet Bey Ankara Orman Çiftliğinin hayvanat bahçesini kurdu. Çaycı Zihni Derin çöl ortasında (o zaman oraları uzak mesafelere kadar çöldü) herkesin burada su çıkmaz, ağaç yetişmez dediği yerde (G.E.E. çevresinde) su çıkardı, yemyeşil bir bahçe yarattı. Şinasi Barutçu Ankara halkına Batı türü fotoğraf çekmesini, Sait Yada dükkanlara tabela yazmasını öğretti. Kimya öğretmenimiz Avnürrefik Hindistandan Ata'yı öldürmeğe gelen Mustafa Sagir'in yazısız mektubunu okudu.

G.E.E. böylece öğretmen okulu olmanın ötesinde Devrimin okulu oldu. Ve kısa bir zamanda her biri bir fakülte değerinde bölümleriyle bir üniversite düzeyine çıktı.

Ve en son, ülkenin eğitim anlayışında bir transformasyon gerçekleştirdi.

Altı Üstü İki Eğitim Görüşü

Ben Enstitünün Pedagoji bölümünde okumuştum. Değerli eğitim öğretmenlerimiz vardı. Onlar geçmiş dönemin iyi yetişmiş insanları idiler. Bu döneme felsefi dönem denebilirdi. Onlar eğitim disiplinini felsefe çatısı altında görüyorlardı. Biraz daha ileri giderek felsefi düşüncesini kişisel plana çekmişler, eğitim dilini spekülâtif düzeye indirmişlerdi.

İki yıl ilköğretimde deneyim gördükten sonra öğrenimimi tamamlamak için A. B.D.'ye gönderildim. Orada üç üniversitede ders alma fırsatı buldum; gerek derslerde, gerek yayınlarda hemen dikkatime çarpan şey şu oldu: Eğitim artık salt bir düşünme ürünü olmaktan kurtulup bağlantılı olaylar arasında işlev gören bilimsel bir işlem katına çıkmıştı. Olaylar statistiksel bir işlemde geçiriliyordu. Biz ülkemizde daha bu basamağa uzanamamıştık.

Yurda dönüp de G.E.E.'de görev alınca benim için ilk iş eğitimimize bu aşamayı gerçekleştirmeyi düşünmek oldu. "Eğitim ve Öğretimde Metot" adlı kitabımı ivedilikle yayınladım. Önsöz'de belirttiğim gibi, amacım eğitime bilimsel bir yöntem getirmektir. Fuat Gündüzalp'ın Öğretmen Kitapları serisinde çıkan kitabında anlattığına göre bu, türünde yeni harflerle çıkan ilk yapıtı olmuştur. Yöntemin programı G.E.E.'ne böyle girdi.

O zaman Enstitüde bir test bürosu açıldı. Bilindiği üzere, bugün üniversite giriş imtihanlarında kullanılan test uygulaması orada başladı. Test bürosu bir süre sonra Bakanlık Talim ve Terbiye Kurulu'na, ondan bir süre sonra da üniversiteye mal edildi.

Öğretmen okulları programlarına (eğitim psikolojisi adı altında) bu yöntemin konması fazla gecikmeden G.E.E.'nin Pedagoji bölümünden çıkanlar öğretmen okullarında bunu okutmağa başladılar; ve kitaplarını yazdılar.

Böylece, spekülasyon eğitim, anlayıştan ve kitaplardan uzaklaştı. Başta belirttiğim bilimsel yönetime geçiş böyle gerçekleşti.

*Düzeltilen şeyler, ekonomi ve milli eğitimidir. Bu yoldan,
ülke bayındır duruma getirilecek, ulus gönence kavuşacaktır...
(Ocak 1922)*

M. Kemal ATATÜRK